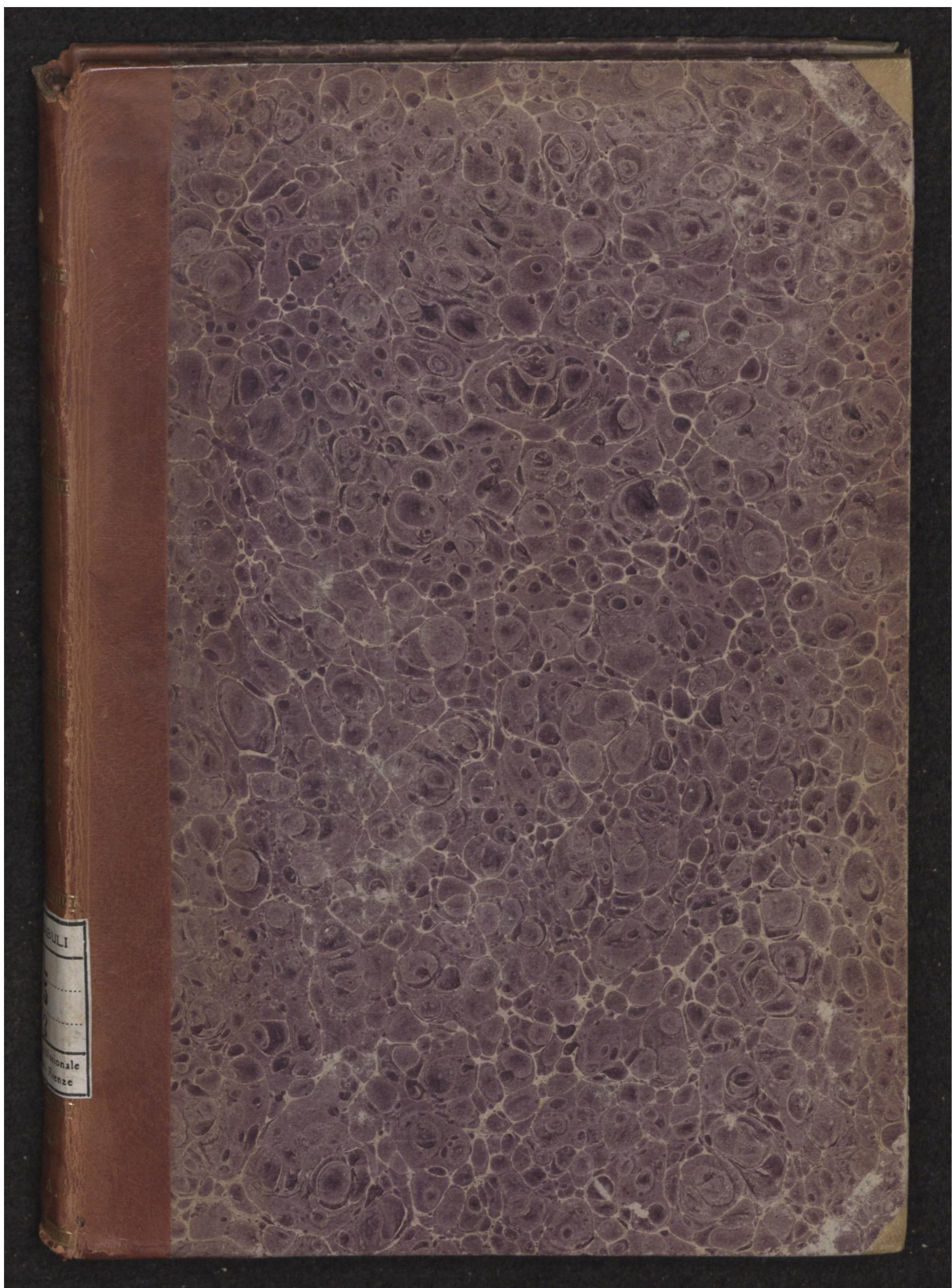
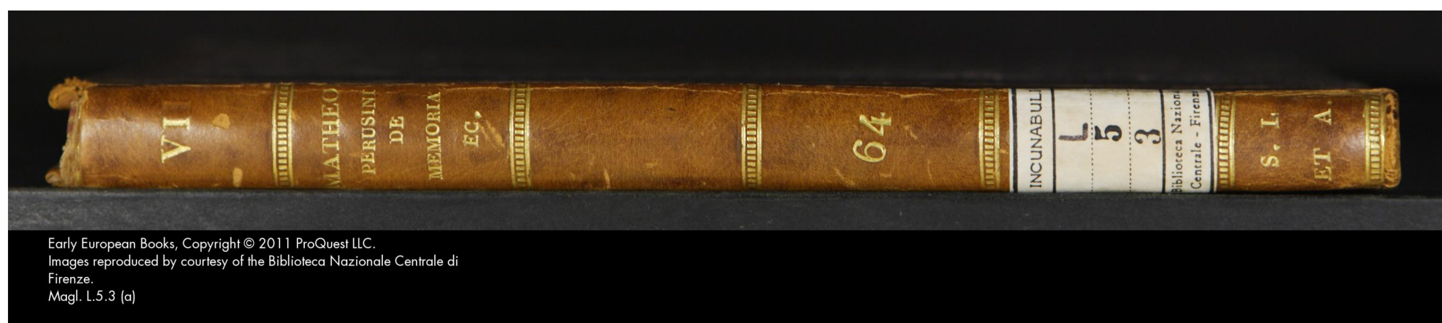

VI
MATHEO
PERUSINI
DE
MEMORIA
EC.
64
INCUNABULI
L
5
3
Biblioteca Nazion
Centrale - Firenz
S. L.
ET A.

¶ Tractatus Clarissimi Philosophi et medici Matheoli Perusini de Memoria.

IAm diu Brocarde ꝛ Bonauentura viri dignissimi ꝛ replicatis precibus me sepissime prouocastis: vt ego aliqua de memoria nutrienda ꝛ augenda colligerem. quam rem ego vobis sepe pollicitus sum: sed tenuit me dietenus continua agēdarum rerum occupatio. Tandem statui votis vestris parere: ꝛ ita domino adiuuante aliqua ꝛ ea vt puto digna et vobis vtilia aggregabo. ¶ Dicimus igitur ꝙ de hac materia nullum hucusqꝫ inueni qui complete tractaret adiungendo scꝫ medicinalia cum alijs rebus que artificiose memoriam augent. Alij enim: vt Cicero maxime: de artificiosa memoria tractarunt: quo pacto videlꝫ regulis habitis potuisset memoria augeri. Ad consimile autem propositum: tractatum vidi quem Guilielmus de Briscia philosophus atqꝫ medicus composuerat. Medici vero ecōtra tā noui ꝙꝫ veteres ad memoriam recuperandam si perdita esset ꝛ ad habitum fortificandum solum remedia medicinalia scripserūt. Ponamus igitur simul vtrunqꝫ studium: vt complete discamus memoriam gubernare. Erunt igitur capitula duo. In quorū primo ponemus quomodo possumus memoriam artificialē augere beneficio regularum. In secundo vero dicemus qualiter id etiam fieri possit beneficio medicinarum.

¶ Capitulum primum de artificio memorie augende per regulas ꝛ documenta. Dicemus itaqꝫ ꝙ circa memoriam aut potentiam memorādi duo opera habemus. vnum quod dicitur memorari. aliud reminisci: licet reminisci non sit principaliter memoratiue opus: īmo estimatiue: licet hoc sine memoria fieri non possit Ideo Aristoteles duas distinguit potentias. quarum vnam vocauit memoriam. alteram reminiscentiam. Prius ergo de memorari: deinde de reminisci dicemus. ¶ Memorari igitur est retinere et conseruare imagines rerum prius ab anima perceptarum. Primū igitur que bene meminisse volumus dum ea didicimus

vel audiuimus:oportet multum attente ⁊ profunde mentē appo
nere·sic enī diutius ⁊ firmius in memoria remanebūt· nā que su
perficialiter ⁊ sine attentione videmus ⁊ audimus etsi frequēter
tamen cito ea labi a memoria experimur· ⁊ ideo dicit Aristo·que
dam semel·s·attente vidētes melius memoramur:ꝙ̄ altera mul
totiens·s·non attente·Vn̄ apud Platonis Thimeum scribitur:
Ego vt probū auditorē decet sine sermone sub silentio mentem
atq; aures parabo·Est aūt ⁊ hoc documentū siue elementū vtile
multū ad discendū·nā is est maxime docibilis qui attente para/
tus est audire:vt scripsit Tullius primo nouoꝝ rethoricoꝝ· cui⁹
ratio hec est:q̄ꝛ vt scđo de aīa habet̄ :actus actiuoꝝ sunt in pati/
ente predisposito·Attentio autē magna auditorē disponit et pa/
rat ad ꝓfunde ⁊ perfecte reassumendū:prius tn̄ intelligendum·
Conseruatio·n·sequit̄ intellecta· vn̄ Gorgias vt fertur bn̄ dixit
vbi intenderis ingeniū valet· Felix itaq; qui cū attentiōe audit
atq; studet·Secundū admonimentū est:ꝙ in audiēdis delectari
⁊ admirari ad memorandū multū valēt·Nam in quibus delecta
mur ⁊ admiramur multū eis intendimus ⁊ in eis ꝓfundamur ⁊
detinemur· Attētio aūt magna ⁊ maxime ꝓfunda vt dictum est
ad memoriā valet· Valde igitur ⁊ admirari ⁊ delectari in his q̄
attentionē ⁊ ꝓfunditatē inducūt· huius autē signū maxime ha
bemus in pueris:q̄ꝛ qui multū delectat̄ in formis ⁊ ī signis reꝝ
propter hoc quia eis noue ⁊ insuete sunt earum bn̄ memorantur
Vnde dicit Auerrois ꝙ homo memoratur multotiens quod fecit
in pueritia bona rememoratione:quia homo in pueritia multū
amat formas ⁊ figuras ⁊ multum in eis delectatur ⁊ admiratur·
quapropter figuntur in eis bene:⁊ propterea difficile dimittunt
Aliam tamen in problеumatibus de pueris ⁊ eoꝝ memoria cau/
sam assignat Aristoteles·sed illam velut rei nostre impertinentē
hic obmitto· Vnde Tullius secūdo rethoricoꝝ:que acciderūt in
pueritia meminim⁹ optime:propterea ꝙ nulla nisi noua aut ad/
mirabili re cōmouetur animus·Vtile est igitur ⁊ si ita non sit re
putare scientiam in qua studes esse valde bonā ⁊ honorabilē et

excellentem atq; magnam ⁊ paucis notam· ⁊ non tantum scien/
tiam: sed etiam doctorem quem audis· Nam bona ⁊ honorabilia
appetimus ⁊ amamus· Magna autem et rara admiramur· Sed
si despicias aut spernas scientiam in qua studes: vel doctorem a
quo audis: non bene percipies nec retinebis· Unde inter claues
sapientie ponitur honor magistri· quare nō est mirandum si au/
ditores huius seculi parum proficiunt: quia de se cōfidentes ma
gistrum spernunt· quare tales proficere non videmus· Rursus ⁊
tertiū est admonimentum: quia memoria hominum labilis est ⁊
turbe nō sufficit: vt dicit Seneca: Necesse est breuia ⁊ pauca esse
que memorari volumus· Ideo oportet ea que facili⁹ retinere vo/
lumus ad summam quandam ⁊ paucitatem reducere· Hoc enim
modo facilius retinebimus: ⁊ propter hanc totius memoriā ha/
bebimus in summa illa· Et ideo communi ad quod reduximus
omnia includuntur· Unde dicit Philosophus Tertio Thopico/
rum: In argumentationibus propositiones memorabiliter scire
oportet· Nam vel de immemorali propositiones communes tan/
tum posite statim faciunt illa memorari · Contrario igitur mo/
do procedere debet discens et memorans· Nā que discimus opor
tet per plura explicari ⁊ diuidi· Sed illa que volumus meminis/
se colligere ⁊ breuiare oportet· Unde peroptime dicitur ab Hu/
gone in Didascalicon: Sicut ingenium in diuidendo inuestigat
⁊ inuenit: ita memoria colligendo custodit· Oportet ergo vt que
discendo diuisimus commendando memorie colligamus· Colli/
gere autem est ea de quibus prolixius scriptum vel disputatum
est ad breuem quandam ⁊ etiā compendiosam summam rediga/
mus· Habet nāq; omnis tractatio aliquod principium cui tota
vita ⁊ vis sententiens immittitur ⁊ ad ipsum cum talia referun/
tur hoc querere ⁊ considerare colligere est· Quidam fons est cu/
ius sunt multi riuuli: Anfractus fluuij non sequere· tene fontem
⁊ totum habes · Idcirco etiam dico q̄ memoria hominis hebes
est et breuitate gaudet· Et si in multa diuiditur minus in singu
lis· vn̄ ⁊ q̄ circa pauca occupant̄ ⁊ solicitant̄ meli⁹ memorantur

Quare fiet:exempli gratia: qñ quis de sero multa legerit : ⁊ illa
voluerit memorari:reducet illa in quendã breuem numerũ:⁊ sic
omnia faciliter memorabit̃ · Adhuc aũt quartũ admonimentum
erit:quia memoria hominis labilis est oportet eam cũ multa me
moriter discere volumus per partes secare minutas ⁊ diuisim et
non simul illa plegere:⁊ vna particula memoriter scita aliquan/
tulum pausare·Deinde prima repetita:est ad secundam:deinde
ad tertiam:⁊ sic per ordinem vsq; in finem pueniendũ.sic enĩ nõ
est difficultas nec tediũ· Unde Martianus in rethorica sua : Si
longiora fuerint addiscenda:diuisa p partes facilius inherescũt
Unde bene dicit poeta: Scire si vis hãc rem tota sit separata mi
nutim·Amplius ⁊ quintũ documentũ vt dicit phs meditatiões
memoriam saluant in reminiscendo ac perpetuo retinendo fre/
quenter considerare ⁊ cogitare oportet que conseruare intendi/
mus·Sic enĩ non contingit obliuio·Uñ Seneca:Memoria nihil
perdit nisi ad qð sepe non respicit·Unde scribit̃ in Didascalicõ:
Principiũ in lectione est consideratio ⁊ confirmatio in meditati
one·vnde recte meditatio interpretatur mentis dictatio· Egre/
gie igitur hoc admonimentum ⁊ ante proximũ que maxime ad
memoriam conferunt simul tanguntur in Didascalicon his ver
bis:In omni doctrina breue ⁊ aliquid certum colligere quod in
arcula memorie recondatur.Unde postmodum cũ res exigit ali/
qua deriuentur·vnde hec etiam sepius replicare et de ventre me
morie ad palatum tractare necesse est· Unde rogo te ne multum
leteris quisquis es sicut multi faciũt si multa legeris aut si mul/
ta legendo percurreris·sed bene leteris si multa que percurreris
intellexeris·Discursum super omnia fugias:cum sanctus Tho/
mas dicit in epl'a sua Didascala ad fratrem studentem : Et non
tantum si intellexeris sz cum retinere potueris · Examina igitur
te ipsum cum legis : ⁊ quantũ tenere poteris tantũ legas:si vis
memoriam exercere· Sed si vis totũ stilum lectionis habere ⁊ in
eo delectari:legere potes quantũ desideras:sed parum inde reti
nebis·quod pulchre sanctus Thomas dicit : vt retulimus:Dis/

cursum super oia fugias. alias enim nec legere multum prodest: nec intelligere ꝓdest quantum ad memoriam. Si enim legimus multa que tenere non possumus siue illa intelligamus siue non illoꝝ non memorabimur. que enim tenere nõ possumus nec illa memorari: cum memorari ꝛ tenere idem sint: vt ab origine predi-ximus. Et sic iam de arte ꝛ modo memorandi satis sit dictũ. Cõsequens autem est doctrinam ꝛ artem reminiscendi tractare.

¶ Tractatus secũdus de reminiscentia. Cum itaqȝ scdm Aristo. ordo ꝛ consequentia reminiscibilium causa sit reminiscendi oportet ea quoꝝ vnum per alterum reminisci volumus ordinationeȝ ꝛ consequentiam habere: cũ reminisci quod memorari dicitur sit per aliqua in memoria retenta inuestigare ꝛ reinuenire oblita. Ad inuestigationem ergo oblitorũ vt reinueniantur: necessario est requirere ordinem illoꝝ quoꝝ intendimus reminisci. Vñ dicit phs: Que bene adinuicem ordinata sunt: bene sunt reminiscibilia. que ꝟo male: grauiter. Ideo oportet ea in quibus studem⁹ si bene ordinata sunt meditari frequenter ꝛ in consuetudinẽ ſm ordinem illũ illa reducere. Si autem non bene ordinata sunt debemus ea quantũ possumus ordinare ꝛ ſm illũ ordinẽ meditando consuescere. Nã si ea in quibus studemus nũc vno modo vel ordine: nũc alio consideremus: ordo eoꝝ nõ ꝯfirmabit̃ in nobis sicut dixit Seneca: Nõ ꝯualescit planta que sepe transfert̃. Debemus igit̃ ea quoꝝ facile reminisci volum⁹ a principio bene ordinata capere vel a rei natura vel a magistris vel a nobismetipsis: ꝛ ſm ordinẽ in consuetudinẽ reducere. Secundũ documentũ dicemus ꝙ ampli⁹: quia vt dicit phs: quo ordine primo res apprehense sunt ꝛ ꝯsiderate ab anima: eo ordine se habẽt motus. i. impressiones facte in anima ex eoꝝ apprehensione. Motuũ autẽ ordo ꝛ consequentia causa est reminiscendi. ex eo enĩ ꝙ post primũ motũ nat⁹ est sequi secundus: reminisci ꝯtingit: vt dicit phũs. Oportet igit̃ a primo ꝛ ꝑ ordinẽ incedere ad rehabendũ oblitũ quod querimus. ꝓpter hoc eniȝ ꝛ ꝓpter consuetudinẽ qua ordo ille est velocius nobis occurrit oblitũ. vnde videm⁹ cũ in aliqua

arte sumus noti: si per ordinem quod audiuimus incipiendo in/
terrogemur: facilius respondebimus. Si autē ordine mutato re
spondebimus: id fiet male aut cū difficultate. vnde & pueros cū
aliquid quod legerint referūt: si alicuius consequentiū sint obli
ti: precipimus a capite incohari. Sic enī aliquotiēs a pncipio ite
rando: id eorū occurrit memorijs: qd prius erant obliti. Tertium
documentū: Dicit enim phs q ex vno similiū ꝯtingit reminisci
alterius. vñ cū fuerimus obliti cogitare de Virgilio nobis occur
rit Homerus. cū Auerrois dicit: q memorari ꝯtingit ppter suū
simile. & ita debemus illud sepe reuoluere: & sic facile obliti remi/
niscemur. Quartum documentū: Nos ad reminisci iuuat cogita
tio ꝯtrarij: vt dicit phs: vt cogitamus Achillem venit in mentē
Hector cuius eramus obliti. Quintū documentū: dicit Arist. q
locus vbi aliqua tractauimus principium est reminiscendi. Vñ
vtile est locū cōsiderare in quo dicta aut facta sunt illa quorū re/
minisci volumus. Vñ Cicero p memoria artificiali habenda do
cet stabiliri quedā loca: & illis cogitatis facile venimus in obli/
tum. Sextum documentū: q2 fantasia multū ab imaginatiōe mo
uet: oportet stabilire quasdam imaginatiōes que similitudines
habeant cum his que volumus recordari. Exemplum: si volum9
reminisci pontis Citini q est vnus de pōtibus Patauinis: pone
mus in memoriam pontem magnum & hominem curuum: et sic
facile pōtis Citini reminiscemur. Hoc. n. documentū cū superiori
est fundamentum artificialis memorie. Que igit ad artem & do
ctrinam memorandi & reminiscendi pertinent viri digni dixisse
sufficiāt. Qui aūt plura de hmōi legere desiderat: videat vberio
rem tractatum nostrum q est a nobis de hac materia cōpositus
Multa quidē adduci etiā ad verba eorū q ab alijs pcipere potui:
vt sermo nr ꝯpletior esset. nūc deo ad medicinalia transeamus.

¶ Capitulum secundum: Conseruare vel augere memoriā cū me
dicinalibus opus est laboriosissimū: quia thesaurus iste bonam
corpis dispositionem requirit & optimū vite ordinem. Ponemus

tamen aliqua succincta que apud nostros auctores erunt multe vtilitatis: cõmuniter quia memoria fit labilis ab humido ꝛ frigido: seruentur iste regule que sequuntur.

¶ Prima regula: Corpus teneatur mundum a superfluentibus. vnde quotidie sit ventris beneficium ꝛ si non naturale fiat artificiale. Uina magna fugiantur: imo vtile est siquis vult bonam habere memoriam vt aliquot dies abstineat a vino: et loco eius aqua vtatur zucari. Uitet accumina: sicut allea ꝛ huiusmodi: et legumina omnia. Superuitet coitum superfluum ꝛ carnes facilis digestionis. Acetum ꝛ acetosa: Cepe etiam maxime nocent vt dicit Auicenna.

¶ Secunda regula: Buglossa ꝛ zinciber sunt optĩa memorie quomodolibet administrata: ꝛ maxime zinciber conditum: bis in ebdomada aut ter ieiuno stomacho ad quantitatem castanee de mane capiat.

¶ Tertia regula: Mirobolani conditi sunt optimi: scilicet semel in ebdomada sumere vnum sisinbrũ ꝛ est species mente: ꝫm Auicennam est optimum.

¶ Quarta regula: Confecto Anacardina ad quãtitatem ciceris sumpta in ebdomada semel in aurora confert mirabiliter. Similiter diambra ꝫm Auicennam ꝛ doctores medicine.

¶ Quinta regula: Oleum pꝫoꝝ. scdm mensem mirabiliter occupatio. inunctio ex eo reparat memoriam.

¶ Hec igitur sunt viri digni medicinalia que inter alia electissima pro seruanda memoria: ꝛ ita finem facio.